

РОЗДІЛ V. ПЕДАГОГІЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

УДК 378.147:37.54

І. А. Вереїтіна

Одеська державна академія холоду

СУТНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджується структурування інтегрованого процесу навчання професійній діяльності засобами англійського писемного мовлення та представлено його уніфіковану модель. Доведено, що системний перехід від професійних теоретичних знань до лінгвістичної роботи і до професійно-орієнтованої діяльності, що здійснюється іноземною мовою, відповідає найбільш високому рівню іноземної мовленнєвої компетентності.

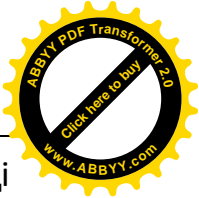
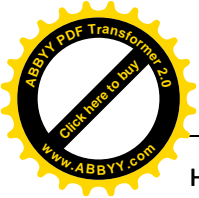
Ключові слова: інтеграція, писемне мовлення, професійна діяльність, інтегрований процес навчання, етапи організації, лексичний матеріал, письмовий переказ.

Постановка проблеми. Перебудова освіти, оновлення її змісту в умовах сьогодення ґрунтуються на інтеграції різноаспектних точок зору на світ, суспільство, природу і роль людини в сучасному середовищі. Складно знайти хоча б одну навчальну дисципліну в середній та вищій школі, смисловий зміст якої не взаємопов'язаний із змістом інших предметів. У всіх подібних випадках різні види знань і відповідні їм види навчальної діяльності інтегруються в єдиний навчальний процес – різноаспектний і багатогранний, науково обґрунтований і практично доцільний.

Аналіз актуальних досліджень. Однак, незважаючи на те, що в останні роки з'явилося чимало праць, які відстоюють ідеї інтегрованого процесу навчання, а також практичних навчальних курсів, в яких на базі основного предмета набувається інформація із супутних йому галузей знань, структура інтегрованої навчальної діяльності залишається невизначеною, а звідси і недостатньо ефективною є методика взаємопов'язаного навчання декільком видам навчальної діяльності.

Мета статті – спроба визначити структуру інтегрованого процесу навчання та етапи його організації.

Виклад основного матеріалу. Ланки інтегрованого процесу навчання не відрізняються від будь-якого іншого, тому ними є: цілі навчання, елементи предмета навчання, компоненти змісту навчання, методи та засоби навчання, а також контроль результатів навчання. Специфіка інтегрованого процесу

навчання полягає в специфічному змісті кожного етапу. Розглянемо ці особливості в послідовності реалізації кожної ланки під час навчання.

Цілі навчання. Виходячи з того, що шлях до інтегрованого процесу навчання професійній діяльності засобами іноземної мови полягає в синтезі двох видів діяльності: професійної та іншомовно-мовленнєвої, з яких перша є домінуючою, а друга допоміжною. Розглянемо їх дидактичне цілепокладання.

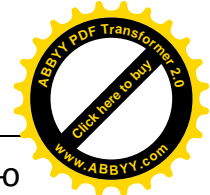
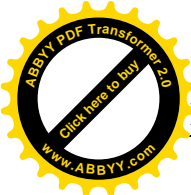
Так, в основному виді діяльності цілями в послідовності їх реалізації є:

1) введення термінології з теми, що вивчається; 2) подача теоретичного матеріалу (теоретичних знань); 3) розвиток умінь оперувати вивченими поняттями; 4) розвиток умінь обґрунтовувати практичні та теоретичні дії з теми, що вивчається.

У допоміжному виді діяльності, відповідно до основних цілей навчання, цілями в послідовності їх реалізації є: 1) навчання лексичному матеріалу з теми, що вивчається; 2) формування навичок вживання нової лексики; 3) навчання письмовому переказу професійного тексту, заснованому на знайомому мовному матеріалі; 4) навчання письмовому переказу та обговоренню професійного тексту, який містить до 5% незнайомого мовного матеріалу; 5) навчання письмовому переказу, обговоренню та аналізу професійного тексту в межах досліджуваної теми; 6) навчання письмовому переказу, обговоренню, аналізу та інтерпретації професійного тексту, який включає додаткову професійну інформацію.

Сутність інтеграції цілей навчання по названим видам діяльності полягає: 1) у введенні понять з досліджуваної професійної теми рідною та іноземною мовами та в їх активізації в оперативній пам'яті учнів; 2) у вживанні цих понять у словосполученнях і реченнях з регламентацією часу; 3) в розвитку умінь оперувати вивченими поняттями в процесі письмового переказу професійного тексту, заснованому на знайомому і вивчаємому мовному матеріалі; 4) в розвитку умінь оперувати вивченими поняттями в процесі письмового переказу професійного тексту, що містить до 5% незнайомого мовного матеріалу; 5) в розвитку умінь обґрунтовувати теоретичні дії шляхом письмового обговорення та аналізу автентичного професійного тексту в рамках досліджуваної теми; 6) в розвитку умінь обґрунтовувати практичні дії шляхом письмового обговорення, аналізу та інтерпретації автентичного професійного тексту, що включає додаткову професійно-орієнтовану інформацію.

В результаті інтеграції вищеописаних цілей навчання стає можливим

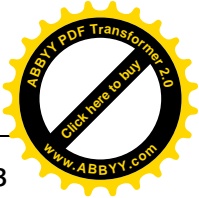
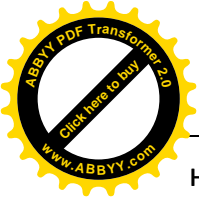

висунення інтегрованих цілей навчання, якими є: 1) навчання плануванню професійної діяльності з використанням англійської мови як засобу комунікації для її реалізації в навчальних умовах по темі, що вивчається; 2) навчання реалізації спланованої навчальної діяльності з використанням англійської мови як засобу комунікації для її реалізації в лабораторних умовах з теми, що вивчається; 3) сприяння удосконаленню професійної діяльності з використанням англійської мови як засобу комунікації для її реалізації у виробничих умовах з теми, що вивчається.

Елементи предмета навчання. Відомим дидактичним постулатом є співвіднесення мети навчання з елементами предмета навчання. Так як у нашому випадку ми розглядаємо два предмети навчання: професійно-орієнтований (енергетика та екологія) та іноземну мову, то елементами першого є: 1) термінологічний апарат з теми, що вивчається; 2) теоретичний зміст теми, що вивчається; 3) навчально-практична діяльність з теми, що вивчається; 4) навчально-теоретична діяльність.

По допоміжному виду діяльності елементами предмета навчання є: 1) нова ізольована лексика; 2) нова лексика по темі, що вивчається в сполученні з раніше вивченою; 3) навчальний професійний текст з використанням знайомого мовного матеріалу; 4) навчальний професійний текст з використанням до 5% незнайомого мовного матеріалу; 5) автентичний професійний текст у межах досліджуваної теми; 6) автентичний професійний текст з розширеним об'ємом професійної інформації.

Сутність інтеграції елементів предмета навчання по названим видам діяльності полягає в такому: 1) у визначенні термінологічного апарату (глосарію) з теми, що вивчається на рідній та іноземній мовах, необхідного і достатнього для подальшого вивчення теоретичного матеріалу; 2) в об'єднанні теоретичного змісту теми, що вивчається з новим, а також з раніше вивченим лексичним матеріалом у словосполученнях і реченнях на рідній та іноземній мовах для подальшого викладу смислового змісту теми іноземною мовою; 3) у визначенні змісту навчально-практичної діяльності з теми, що вивчається через навчальний професійний текст, заснований на знайомому мовному матеріалі; 4) у визначенні змісту навчально-практичної діяльності з теми, що вивчається через навчальний професійний текст, що включає до 5% незнайомого мовного матеріалу; 5) у визначенні змісту навчально-теоретичної діяльності через автентичний професійний текст у межах досліджуваної теми; 6) у визначенні змісту

навчально-теоретичної діяльності через автентичний професійний текст з розширеним об'ємом професійної інформації.

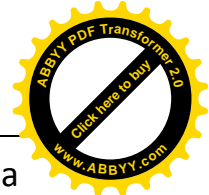
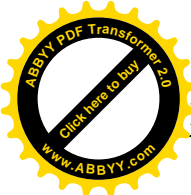
У результаті вищеописаної інтеграції стає можливим визначення інтегрованих елементів предмета навчання, якими є: 1) проект професійної діяльності в навчальних умовах, виконаний іноземною мовою; 2) проект професійної діяльності в лабораторних умовах, виконаний іноземною мовою; 3) проект професійної діяльності у виробничих умовах, виконаний іноземною мовою.

На відміну від всіх інших існуючих процесів навчання інтегрований процес навчання спочатку буде мати подвійну структуру, до якої на початку навчання будуть входити компоненти змісту навчання професійному та іншомовному мовному і мовленнєвому матеріалу. Реалізація зробленого висновку показана в етапах інтегрованого навчання запропонованого типу.

Перший етап – основний (професійно-орієнтований). Цей етап включає дві стадії – оволодіння професійними знаннями і розвиток професійних умінь. За визначенням Педагогічного словника «знання – перевірений практикою результат пізнання дійсності» [4, 212], який виражається в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях» [2, 137]. Уміння – це придбана через знання або досвід здатність робити що-небудь. Вони свідчать про підготовленість до практичних і теоретичних дій, які виконуються швидко, точно і свідомо [6, 94]. На цьому етапі студенти одержують нову професійну інформацію рідною та іноземною мовами.

Зміст навчання в інтегрованому процесі навчання професійній діяльності засобами іноземної мови включає на першому етапі: 1) знання термінології з теми, що вивчається; 2) знання теоретичного матеріалу з теми, що вивчається; 3) вміння оперувати засвоєним термінологічним апаратом; 4) вміння обґрунтовувати практичні та теоретичні дії.

Другий етап – допоміжний (іншомовний). На цьому етапі пріоритетне місце займає іноземна мова, бо без активного, інтенсивного засвоєння нового лексичного матеріалу неможлива буде повноцінна іншомовно-мовленнєва робота з професійною інформацією. Однак для того, щоб цей етап все ж таки був професійно орієнтований, разом з вивченням нової лексики студенти одержують нову професійну інформацію іноземною мовою у вигляді словосполучень, окремих речень і невеликих висловлювань, в яких новий лексичний матеріал вживається з досить високим ступенем частотності, причому як в усній, так і в письмовій формах. Робота на етапі вважається завершеною, якщо більшість учнів

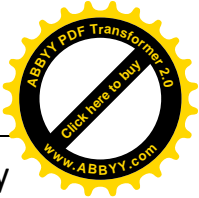
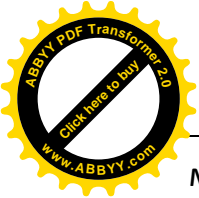

вільно оперують 80% вивченого мовного матеріалу в обмеженій за обсягом і ступенем професійної складності мові на основі прочитаних чи прослуханих адаптованих професійних текстів.

Компонентами змісту на другому етапі інтегрованого процесу навчання професійної діяльності засобами іноземної мови будуть також передмовленнєві уміння першого і другого порядку, мовленнєві уміння першого і другого порядку: 1) передмовленнєві уміння 1-го порядку полягають у здатності вжити вивчений лексичний матеріал у промові на основі прочитаного/ прослуханого навчального готового тексту у вигляді його письмового переказу; 2) передмовленнєві уміння 2-го порядку полягають у здатності вжити в мові матеріал, що включає до 5% незнайомого мовного матеріалу на основі прочитаного/прослуханого навчального готового тексту у вигляді його письмового переказу та обговорення; 3) мовленнєві уміння 1-го порядку полягають у здатності письмово відтворити, проаналізувати і обговорити прослуханий/прочитаний автентичний професійний текст; 4) мовленнєві уміння 2-го порядку полягають у здатності письмово відтворити, проаналізувати, обговорити і інтерпретувати прослуханий/прочитаний автентичний професійний текст, що включає додаткову професійну інформацію. Необхідно зазначити, що письмо як вид мовного спілкування розвивається в інтегрованому процесі навчання на основі тільки автентичного матеріалу.

Всі названі компоненти змісту навчання по допоміжному виду діяльності реалізуються під час навчання шляхом виконання спеціальних мовних вправ, а також передмовленнєвих і мовних завдань.

Третій етап – інтегрований. На цьому етапі домінуюче місце займає професійно-орієнтована діяльність, іноземній мові відводиться обслуговуюча роль. У результаті вищеописаної інтеграції стає можливим визначення інтегрованих компонентів змісту навчання, якими є інтегровані уміння першого, другого і третього порядку, які полягають у здатності: 1) інтегровані уміння 1-го порядку – вжити вивчений матеріал у поєднанні з раніше вивченим для складання власного професійного тексту з використанням додаткових джерел інформації з професійної діяльності у навчальних умовах іноземною мовою; 2) інтегровані уміння 2-го порядку – вжити вивчений матеріал у поєднанні з раніше вивченим для складання власного професійного тексту з використанням додаткових джерел інформації з професійної діяльності в лабораторних умовах іноземною

мовою; 3) інтегровані уміння 3-го порядку – вжити новий матеріал у поєднанні з раніше вивченим для складання власного професійного тексту з використанням додаткових джерел інформації з професійної діяльності у виробничих умовах іноземною мовою.

Методи і засоби навчання. Перейдемо до розгляду наступної ланки структури інтегрованого процесу навчання – методів і засобів навчання. Методи навчання, за визначенням А. М. Алексюка, оцінюються, перш за все, з того, як вони сприяють досягненню цілей навчання, і з позиції нерозривного зв'язку з елементами предмету, змістом і результатом процесу навчання [1, 48]. Отже, проаналізуємо методи інтегрованого процесу навчання з урахуванням цього взаємозв'язку.

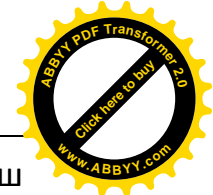
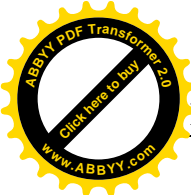
Для досягнення вказаних вище цілей по домінуючому виду діяльності використовуються такі методи: 1) на рівні оволодіння професійними знаннями – прослуховування лекцій, пояснення, виконання дій за аналогією; 2) на рівні розвитку професійних умінь використовуються практичні методи (у т.ч. з використанням інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій): експеримент, спостереження, виконання лабораторних робіт.

У допоміжному виді діяльності для оволодіння мовними знаннями переважають методи, які спонукають до багаторазового повторення лексики в усній та письмовій формі. Для формування мовних навичок використовуються методи, які забезпечують вживання нової лексики у словосполученнях і реченнях.

Для розвитку передмовленнєвих і мовленнєвих іншомовних умінь використовуються такі методи: письмовий переказ тексту з опорою на деталізуючі та ключові питання, письмове обговорення досліджуваної проблеми, письмова інтерпретація різних точок зору з досліджуваної проблеми.

Усі вищезгадані методи сприяють підготовці учасників процесу навчання до інтегрованого виду діяльності, в якому використовуються такі методи навчання, як практичні професійні дії в навчальних умовах, виконання професійно-орієнтованих лабораторних робіт і виробнича професійно-орієнтована діяльність з використанням англійської мови для усної та письмової комунікації.

Засоби навчання, так само як і методи, є лише способом для здійснення якої-небудь дії, тому ми не включили в структуру інтегрованого процесу навчання засоби, обмежившись методами навчання.

Контроль результатів навчання. Навіть при використанні найбільш оптимальних методів і організаційних форм навчання неможливо зробити навчальний процес керованим і цілеспрямованим, якщо не налагоджена система контролю за його ходом, своєчасна перевірка і оцінка знань, навичок та вмінь учнів.

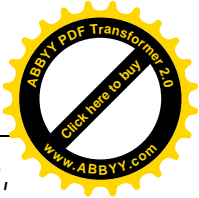
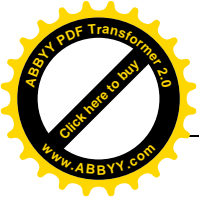
Останньою ланкою інтегрованого процесу навчання став контроль результатів навчання, який є невід'ємним його компонентом, що забезпечує досягнення поставлених цілей. Основою для оцінювання успішності учнів є результати контролю. При цьому враховуються як якісні, так і кількісні показники їх роботи.

В інтегрованому процесі навчання по домінуючому (професійному) виду діяльності контроль здійснюється за допомогою складання відповідей на питання (перевірка знань) та виконання контрольної практичної роботи з теми, що вивчається (контроль розвитку професійних умінь).

По допоміжному виду діяльності контроль результатів навчання передбачає прямий і зворотний переклад: ізолюваних слів, словосполучень, і речень у поєднанні з раніше вивченими. Передмовленнєві уміння перевіряються шляхом письмового переказу прочитаного професійного тексту з опорою на деталізуючі питання; складання письмових відповідей на ключові питання по темі, що вивчається; написання рецензії на прочитаний професійно-орієнтований автентичний текст; письмовій інтерпретації прослуханої бесіди носіїв мови з тематики, що вивчається з елементами її обговорення. Інтегрований вид діяльності перевіряється шляхом написання програми виконання професійної діяльності у навчальних, лабораторних і виробничих умовах англійською мовою.

Висновки. Отже, навчання професійній діяльності в інтегрованому процесі навчання відбувається протягом всього курсу з опорою на писемну мовленнєву творчість та у взаємозв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності.

Так як у продемонстрованому інтегрованому процесі навчання спільність предметів іноземна мова і екологія не може виникнути ні за яких умов, і тому не може утворюватися новий єдиний предмет навчання, інтеграція стала можливою на основі об'єднання процесів навчання цим предметам, тобто на основі нової процесуальної спільності, яку ми разом із М. П. Лещенко та Р. Ю. Мартиною, називаємо навчанням професійному предмету на іноземній мові [3].

Саме тому після засвоєння теоретичного професійного матеріалу, домінанта уваги приділяється засвоєнню нового лексичного матеріалу, на рівні його знання і навичок вживання в мові; в подальшому увага до вивчення іноземної мови поступово витісняється активізацією професійно-орієнтованої роботи, тобто читанням професійних і автентичних текстів та їх письмовим обговоренням, виконанням письмових творчих робіт з поглиблення розуміння теоретичних професійних знань. І нарешті, професійна діяльність домінує в повному обсязі, а іншомовно-мовленнєва обслуговує її.

Такий системний перехід від професійних теоретичних знань до лінгвістичної роботи і до професійно-орієнтованої діяльності, що здійснюється іноземною мовою, відповідає найбільш високому рівню іншомовної мовленнєвої компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі / А. М. Алексюк. – [2-ге вид., перобл. і доп.]. – К. : Рад. шк., 1981.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов / Р. Ю. Мартинова. – К. : Вища шк., 2005. – 454 с.
4. Педагогічний словник // За ред. дійсного члена АПН України Н. Д. Ярмаченко. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

РЕЗЮМЕ

И. А. Вереитина. Сущность интеграции профессиональной и иноязычной речевой деятельности при становлении профессионального обучения средствами иностранного языка.

В статье исследуется структурирование интегрированного процесса обучения профессиональной деятельности средствами английской письменной речи и представлена его унифицированная модель. Доказано, что системный переход от профессиональных теоретических знаний к лингвистической работе и к профессиональной деятельности на иностранном языке соответствует наивысшему уровню иноязычной речевой компетентности.

Ключевые слова: интеграция, письменная речь, профессиональная деятельность, интегрированный процесс обучения, этапы организации, лексический материал, письменный пересказ.

SUMMARY

I. Vereitina. Professional and foreign language activity integration essentials in professional training formation by means of foreign language.

The structuring of an integrated process of professional training by means of English writing is studied in the article. Its unified model is also presented. It is proven that the system transaction from professional knowledge to linguistic training and to professional activity by means of foreign language corresponds to the highest level of foreign language competence.

Key words: integration, written speech, professional activity, integrated training process, stages of organization, lexical material, and written interpretation.